

Asia: VN/30583/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston maaseutupoliittiseksi selonteoksi eduskunnalle

1. Yleiset huomiot

Mitä ajatuksia selontekoluonnos herättää? Huom. Ilmoita tässä, mikäli yksityishenkilönä haluat, että lausuntosi näkyy myös hankeikkunassa.

Maaseutukehitys ry kiittää mahdollisuudesta lausua maaseutupoliittisesta selonteosta. Selonteko antaa hyvä kuvan siitä, millaisten haasteiden kanssa maaseudulla joudutaan jokapäiväisessä elämässä kamppailemaan. Selonteon esitykset ovat hyvin eritasoisia asioita sisältäviä ja edityäkseen tai onnistuakseen hyvin erilaisia toimenpiteitä ja eri toteuttajatahojen sitoutumista vaativia. Toivoisimme että näiden tärkeiden asioiden ajamisen omistajuus ja velvoittavuus olisi vahvemmin huomioituna sekä selonteossa että ylipäänsä poliittisessa ja virkamiespäättöksenteossa maaseudun ja koko maan elinvoiman säilyttämiseksi.

2. Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmään liittyen olennaiset?

Maaseutualueiden erilaisuuden ja erityispiirteiden tunnistaminen on ensiarvoisen tärkeää. Paikkaperusteinen tieto tukee maaseutupolitiikkatyötä vain, jos se on tarpeeksi pienipiirteistä ja erilaisuutta esiin nostavaa ja jos sitä ymmärretään käyttää päätöksenteon taustalla oikein. Maaseutupolitiikan neuvoston itsenäistä olemusta on kuvattu hyvin, mutta sille käytännön toimenpiteisiin varattu rahoitus kohdentuu melko suppeaan osaan koko maaseutupoliittisen selonteon kuvaamasta toimintakentästä. Tästä johtuen politiikka-alaan saatetaan suhtautua vähätellen muiden politiikka-alojen toimijoiden keskuudessa, eikä sitä ja sen ongelmakenttää tunneta hyvin. Tästä johtuen kokonaisvaikuttavuus verkostotyöstä voisi olla huomattavasti suurempi, kuin mitä se on ollut. On hienoa, että MANE ja MANEn temaattiset verkostot ovat enenevissä määrin toimineet maaseutuvaikutusten arvioinnin asiantuntija- ja toteuttajatahoina. Tämä lisää muiden politiikanalojen tietoisuutta maaseudun ongelmakentästä ja tehtävien päätösten vaikuttavuusketjuista koko maassa.

Leader-ryhmät ovat käytännön esimerkki siitä, miten maaseutupolitiikkaan on tietoisesti ja pitkäjänteisesti toimimalla luotu organisaatiojärjestelmä, jonka kautta voidaan tehdä maaseutupolitiikkaa ja maaseudun kehittämistyötä tuloksellisesti yhdessä ihmisten kanssa, paikallisia toimijoita osallistaen ja lähellä heitä (EU:n läheisyysperiaatteen mukaisesti). Leader-toiminnassa päätöksentekoon osallistuvat paikalliset asukkaat, yritykset ja kunnat kaikilta toimialueilta. Tämä kolmikantainen päätöksentekomalli toimii, koska se perustuu luottamukseen, tasa-arvoisuuteen ja yhteistyöhön. Paikallisen maaseutupolitiikan suunnittelu- ja toteutus lähtee organisaatiossa alhaalta ylöspäin, jolloin alueen asukkaat ja toimijat pääsevät itse osallistumaan ja tuomaan esiin näkemyksiään siitä, mitä heidän mielestään on tarpeellista kehittää ja mihin suunnata kehittämisvaroja. Tämä antaa osallisuuden tunteen, sitouttaa ihmiset toimimaan aktiivisina tekijöinä ja ehkäisee EU komission julkisen kuulemisen esille nostaman ”meidät on unohdettu” -väestöryhmän syntymistä. Kansalaistoimijoiden aktivoituminen kehittämistyön tekijöiksi ja politiikan tavoitteiden toteuttajiksi on myös kansantaloudellisesti kestävämpää, kuin että kaikki toiminnot toteutettaisiin julkisen sektorin kautta, kunhan kansalaistoiminnalle taataan tähän mahdollisuudet ja riittävät rahoitukselliset resurssit. Tämä edellyttää muidenkin kuin maa- ja metsätalousministeriön ymmärrystä Leader-toimintamallin tehokkuudesta eri politikanalojen tavoitteiden edistämisessä ja toteuttamisessa paikallisesti ja ruohonjuuritasolla. Kansalaistoiminnan aktivoiminen sen täyteen potentiaaliin edellyttää monirahastoisuuden käyttöönottoa maaseudun kehittämisessä ja Leader-toimintatavan levittämistä myös kaupunkialueille.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Järjestelmää ja sen kuvausta tulisi kehittää niin, että toimijakentän ja verkoston eri aluetasot olisi tunnistettu ja esitetty selkeästi. Tämä auttaisi verkostoon liittyviä toimijoita itseään ja myös muita politiikanaloja hahmottamaan maaseutupoliittisen suunnittelujärjestelmän rakennetta ja ymmärtämään sen toimeenpanoon osallistuvan monimaisen organisaatiojoukon rakennetta ja vaikuttavuusketjuja. Samalla on helpompaa hahmottaa asioiden edistämisen ”omistajuuksia”, eli sitä, mikä taho on velvollinen tai vastuussa minkäkin asian edistämisestä jatkossa.

Myöhemmin tekstissä sivulla 36 on kohta, joka tiivistää suunnittelujärjestelmän merkittävimmän puutteen: ”Valtionhallinnossa vain maa- ja metsätalousministeriöllä on tehtävänä maaseudun varsinainen kehittäminen, mutta tehtävän toteutukseen tarvittavista yhteiskunnallisista perusedellytyksistä vastaavat muut hallinnonalat, hyvinvointialueet ja kunnat.” Oliko tämän huomion nostaminen jo järjestelmän kuvauksen yhteyteen paikallaan sen arvon korostamiseksi?

3. Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutualueiden tilannekuvaan ja muutostekijöihin liittyen olennaiset?

SWOT-analyysissä on kiitettävästi huomioitu maaseutualueiden tilannekuvaa ja muutostekijöitä. Ehdotamme vielä seuraavien asioiden huomioimista tekstissä:

Sisäiset vahvuudet: ihmisten monipaikkaisuus lisääntyy tulevaisuudessa, mutta hallintorakenteiden ja lainsäädännön tulisi myös pysyä tämän kehityksen perässä ja mahdollistaa monipaikkaisuus reilusti, jotta myös maaseutukunnilla olisi mahdollisuus tarjota palveluita kausiasukkaille.

Sisäiset heikkoudet: merkittävin sisäinen heikkous maaseutualueilla on nyt jo maaseudun toiminnoissa pitkään näkynyt ikääntyvä väestörakenne, josta johtuen maaseutualueiden väki ikääntyy ja vähenee. Tästä johtuen aktiivinen toiminta jää yhä harvempien yksittäisten ihmisten harteille, jolloin toimijat uupuvat ja luopuvat kokonaan aktiivisesta kansalaistoiminnasta. Nuorta väkeä on vaikeaa saada sitoutumaan vanhojen ja väistyvien toimijoiden tilalle. Tämä voi johtaa pahimmillaan kansalaisaktiivisuuden ja yhdistysten vähenemiseen, jopa toimijapulaan.

Ulkoiset mahdollisuudet: Tämä olennainen huomio voi kääntyä mahdollisuudesta uhkaksi, jos luotuja olemassa olevia rakenteita ei hyödynnetä ja rahoitusta asukaslähtöiselle toiminnalle varmisteta: ”Olemassa olevien rakenteiden hyödyntäminen, hallinnollisten päällekkäisyyksien vähentäminen tunnistaen ja huomioiden toimijoiden alueellinen ja paikallinen kenttä ja resurssit on keskeistä. Koko maata kattava Leader-toimintamalli, jossa Suomi on kansainvälinen edelläkävijä, avaa mahdollisuuden yhteensovittaa ja hyödyntää paikallisia ja alueellisia olemassa olevia resursseja järkevästi myös muissa EU-rahastoissa.”

Ulkoiset uhat: Välttämättömien palveluiden katoaminen tekee osasta maaseutua mahdottoman asua (pankkipalvelut, terveyspalvelut, kauppapalvelut, puhelimen tai tietoverkon toimivuus, tiestö, joukkoliikennepalvelut), vain valtion puuttumisella ja väliintulolla näihin palveluihin voidaan vaikuttaa. Leader-rahoituksen sekä maaseudun kehittämisrahoituksen jatkon turvaaminen on keskeinen kysymys suomalaiselle maaseudun kehittämiselle, kun samaan aikaan toteutetaan valtionhallinnon aluehallintouudistus ja maaseuturahoitus kokonaisuudessaan tulee merkittävästi vähenemään. Tämä tulee huomioida uhkakuvana, nyt kun Komissio on julkistanut tulevan kauden rahoituskehysesityksensä. Leader-rahoitusta ei ole korvamerkitty, kuten aiemmin, ja sen toteuttaminen on jäsenvaltioille vapaaehtoista. Lisäksi Leader -toiminta näytettäisiin rajattavan koskemaan vain maa- ja metsätilojen toiminnan kehittämistä, jolloin sen keskeiset toimintaperiaatteet eivät toteudu.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

-

4. Kansallinen maaseutuvisio

Onko selonteossa kuvattu maaseutuvisio olennainen?

Visio on monipuolinen, mutta jää kuitenkin vähän kryptiseksi ja jollain lailla irralliseksi aiemmasta tilannekuvasta. Visio näyttäisi olevan lähinnä toivetila siitä, että kaikki osaavat ja haluavat huomioida päätöksenteon vaikutukset maaseutuun.

Puuttuuko maaseutuvisiosta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Selkeä huomio siitä, että maaseudun elävänä pysymiseksi tarvitaan aktiivisia toimia kaikilla politiikan sektoreilla, eikä vastuuta vision toteutumisesta voi jättää yksinomaan vain maaseudun asukkaiden harteille, koska päätökset merkittävästi maaseutuun ja sen asukkaisiin vaikuttavista asioista tehdään kuitenkin jossain muualla kuin maaseudulla (lähinnä Helsingissä).

5. Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuositukset (Anna vastaukset monivalintakysymykseen kohdassa seitsemän Muut täydennystarpeet)

Ovatko selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja kehittämissuositukset (24 kpl) olennaiset?

Tavallaan, jos digitaalinen kuilu tarkoittaa myös puhelinverkkojen toimivuutta ja kuuluvuutta.

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet (1-3 kappaletta)?

Voimistetaan toimintaedellytyksiä, luottamusta ja tulevaisuudenuskoa.

Vahvistetaan talouden uusiutumista tukevia rakentaita.

Terävöitetään maaseutupoliittista suunnittelujärjestelmää.

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit tavoitteisiin tavoitekohtaisesti:

Tavoite: Ajantasaistetaan digitaalista ja fyysistä saavutettavuutta [Nopeat laajakaistat on utopiaa niin kauan, ennen kuin pystytään varmistamaan, että edes puhelinliittymät toimivat joka puolella maata. Nyt näin ei ole. Tämä olisi nopeaa laajakaistaakin tärkeämpää, että kun apua tarvitaan missä päin maata tahansa, se saadaan hälytettyä paikalle, eikä sitä rajoittaisi puhelinverkon kuuluvuus tai katvealueet.]

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset kehittämissuositukset (1-5 kappaletta)? (Merkitse kehittämissuositusten numerot 1-24)

6, 15, 19, 20, 17

Puuttuuko poikkihallinnollisista tavoitteista tai kehittämissuosituksista jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit kehittämissuosituksiin suosituskohtaisesti:

17. Kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan edellytykset

6. Liite: Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus

Ovatko liitteessä kuvatut maaseutualueiden nykytilanne ja muutostekijät olennaiset?

-

Puuttuuko nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvauksesta jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

7. Muut täydennystarpeet (anna tässä kohdassa vastaukset kohdan viisi monivalintakysymyksiin)

Onko selonteossa muita täydennystarpeita?

Vastuutahojen nimeäminen ja niiden vastuuttaminen siten, että selonteon sisältämät suositukset eivät ole vaihtoehtoinen tai kokonaan huomiotta jätettävä asia vastuutahon päätöksenteossa. Toteuttamisen kustannukset, miten paljon mikäkin asia vaatii resursseja, jotta sitä voidaan onnistuneesti edistää.

Seppälä Tiina
MAASEUTUKEHITYS RY